

Logeblad 106:an

nr 3 – 2005

Mina Bröder!

Så var det dags för ett nytt logeblad. Det innehåller bland annat information om den stundande jullogen. Dessutom har Br Torsten bidragit med logebladshistoriens längsta bidrag – hela sju sidor om heliga Elisabeth av Thüringen. Då konkurrensen om utrymmet varit minimalt är jag således mer eller mindre tvungen att publicera det hela. För att spara in på porto och papper har jag dock valt att endast ha med artikeln i den versionen som går ut via e-post. Övriga intresserade ombedes kontakta mig så ska jag se till att ni får en kopia av artikeln.

Jag uppmanar alla bröder att göra som Torsten och bidra med material till logebladet.

Trevlig läsning så syns vi logen! Annars God jul och ett riktigt gott nytt år önskar eder logebladsredaktör.

Jullogen

Torsdagen den 8 december är det traditionsenlig julloge. Före jullogen har vi ett vanligt ordinarie sammanträde som börjar 18.30 och pågår till ca 19.15. Därefter blir det lite julfirande i logesalen med inbjudna gäster. I klubben kommer sedan Per Waldheim, sin vana trogen, att sjunga.

Julbordet kostar 325:- per person. Anmäl antalet personer som kommer att närvara till klubbmästaren Ragnar Sandeklew, tel 08-6447380, säkrast efter kl 18.00, senast den 21/11. Anmälan är bindande.

"Tillökning" i Logen

Den 27:e oktober fick logen tillökning med fyra nya bröder, som invigdes under sedvanligt högtidliga former. De nya bröderna heter Gunnar Benckert, Carl Brege, Sten Lundin och Stefan Norén.

Mycket välkomna vår loge 106 Tre Kronor!

Lars Bergeås

Elisabeth av Thüringen- en kraftfull medeltida kvinna

Av Torsten Augrell

Fig 1 Elisabeth (till vänster) och Klara av Assisi

Historia har alltid, ända sedan jag gick i skolan varit mitt stora intresse, särskilt gäller detta medeltidshistoria och äldre historia. Genom mitt arbete som forskningssekreterare på Vetenskapsrådet är jag lyckligt lottad - jag har haft möjlighet att följa vad de svenska historieforskarna skriver om och var man lägger fokus

Jag hade egentligen tänkt skriva om den Heliga Birgitta eftersom det nu är drygt 700 år sedan

hon föddes. Men sedan tänkte jag så här: "Birgitta har det faktiskt talats och skrivits om en hel del vid här laget. Hon är ju Sveriges enda kanoniserade helgon. Jag bestämde mig därför att skriva om en åtminstone i Sverige, mindre känd, men säkert lika kraftfull gestalt som Birgitta, nämligen den heliga Elisabeth av Thüringen. Det finns likheter mellan Birgitta och Elisabeth. Båda kom ur samhällets högsta kretsar och tillhörde mäktiga familjer. Elisabeth t, ex, var kungadotter,

Trots att Elisabeth levde för relativt länge sedan – hon föddes 1207 och dog 1231 - vet man ändå ganska mycket om henne, Hennes livsöde är ett stycke intressant kvinnohistoria från en tid då källorna mest berättar om kungar och krigare och inte ofta nämner kvinnor.

Jag börjar med själva namnet Elisabeth och de många "Elisabettor" man kan välja bland, om man vill skriva om helgon som heter Elisabeth. Jag berättar sedan kortfattat vad ett helgon är och hur någon blir ett helgon och kommer sedan in på Elisabeth av Thüringen och hennes levnadshistoria.

Men allra först själva namnet. Vad betyder egentligen Elisabeth? Jo, det är en grekisk ombildning av det hebreiska ordet *Elisheba* som betyder "(min) Gud är fullkomlighet".

Hur många helgon som heter Elisabeth har man att välja bland?
Jag hittade nio stycken, men det finns säkert flera:

Elisabeth av Frankrike
Elisabeth av Füssenich
Elisabeth av Österrike
Elisabeth av Pommern
Elisabeth av Portugal
Elisabeth av Schönau
Elisabeth av Thüringen
Elisabeth av Ungern
Elisabeth av Wertheim

Hur blir någon helgonförklarad? Till fram emot slutet av medeltiden var det vanliga att folket började vallfärda till en plats där en person med rykte för helighet var begravd; man bad om hans eller hennes hjälp, om bot för sjukdomar etc.

Biskopen lät då undersöka saken och kunde ryktet om under och undergörande krafter bekräftas beviljade han så kallad translation: det blivande helgonets kropp fick under högtidliga former tas upp och läggas i en ny grav inne i någon lämplig kyrka (skrinläggningen), och han/hon tilldelades en dag att firas på, som helst skulle sammanfalla med dödsdagen, "den himmelska födelsedagen".

Allteftersom tillströmningen av nya heliga ökade, blev behovet av ordning och reda allt större och det blev så att bara påven kunde helgonförklara någon. Varje ärende bereddes av en undersökningskommission som utmynnade i en "process" med en domstol där vittnesmål framfördes för och emot lat. *pro et contra* och där en viktig roll spelades av djävulens advokat lat. *advocatus diaboli*, vars uppgift det var att leta fram allt som kunde hindra att personen i fråga förklarades helig. Det var så att säga en garanti för att ingen skulle kunna fuskas in i helgonskaran.

Helgonen har sedan gammal kristen tid uppfattats som ombud för människorna på jorden. Man anropar dem om deras förbön, och de har en plats i liturgin. Kyrkor, institutioner och yrkesgrupper har sina egna skyddshelgon. Så har t.ex. byggnadsarbetarna Wunibald von Heidenheim och instrumentbyggarna den Heliga Cecilia. Bilder av helgonen är vanliga i kyrkokonsten, och i ortodoxa och romersk-katolska kyrkor är det bruk att man tänder ljus framför en helgonbild när man ber till helgonet.

Helgonen är inte helt överspelade i Svenska Kyrkan – även om man kunde tro det. J.O. Wallin skriver i psalm 569, vers 3:

Upp att vinna segerlönen!
Låt Guds kärlek bli besvarad.
Dig i frestelsen skall bönen,
Ordet och din tro bevara.
Upp att Herrens lov förklara,
O mitt hjärta och min tunga,
Tills du får **bland helgons skara**
Helig, helig, helig sjunga

Det första steget i erkännandet av någon som helgon var – som jag nyss nämnde - att kroppen togs upp ur graven och skrinlades. Påvlig kanonisation blev regel först under högmedeltiden. Urban VIII reglerade systemet 1643, och man skiljer sedan dess i den romersk-katolska kyrkan mellan saligförklaring (beatifikation) och helgonförklaring (kanonisation). Den förra motsvarar närmast den medeltida skrinläggningen och innebär en kult som hörde hemma i ett geografiskt begränsat område; den senare innebär tillåtelse att fira helgonet inom hela kyrkan. När någons saligförklaring är under utredande tilldelas personen titeln vördnadsvärd lat. *venerabilis*. Helgonförklaringen hade länge formen av en process, men sedan 1983 har denna ersatts av dokumentation och interna diskussioner bland specialister. Men nu till Elisabeth av Thüringen.

Elisabeth av Thüringen
Minnesdag den 19 november. Namnet betyder: **Min Gud är fullkomlighet.** Lantgrevinna, nunna. Född 1207 i **Sárospatak i Ungern**
Död den 17 november 1231 i **Marburg**

Elisabeth var dotter till Kung Andreas II av Ungern och hans hustru Gertrud av Kärnten-Andechs-Merano. Samma år som Elisabeth föddes ägde det berömda och besjunga sångarkriget på slottet Wartburg rum. Wagner tar upp det i Tannhäuser.

Sångarkriget är i och för sig inte historiskt belagt men ingår ändå i de västerländska kulturarvet. I sångarkriget skall bl.a. den berömde minnesångaren Walter von der Vogelweide ha deltagit. Sagorna berättar också om den trollkunnige Klingsor och hans profetiska uttalanden om kungadottern Elisabeth.

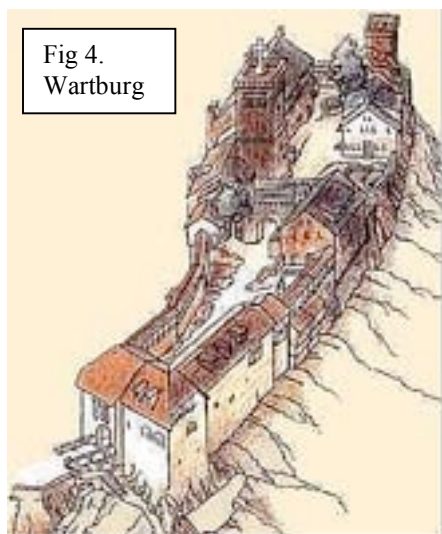
Fig 3. Tyskland

Redan när Elisabeth var fyra år blev hon bortförlovad med den då elvaårige Herrman, son till lantgreven av Thüringen. Detta som ett resultat av politiska påtryckningar från påven Innocentius III. Elisabeth blev genom sin blivande svärmor Sophie hämtad till slottet Wartburg nära Eisenach i Thüringen för att få en grundlig tysk uppfostran. Dock höll planerna på att spricka eftersom det inte bar sig bättre än att Hermann dog 1216 och hans pappa ett år senare.

Hermanns yngre bror, Ludwig, ärvde nu tronen. Han blev myndig 1218 och tillträdde då som lantgreve under namnet Ludwig IV. Under tiden hade Elisabeth, som vistades vid hovet blivit mycket uppmärksammad genom sin fromhet, sin skönhet och sin sedesamhet, men eftersom hon stod ensam och inte var gift eller trolovad var det meningen att hon skulle skickas tillbaka till Ungern. Så blev det dock inte. Under tiden hade Ludwig förälskat sig i henne och 1221 firade de sitt bröllop. Elisabeth var då fjorton år gammal. Äktenskapet blev lyckligt berättar källorna och det föddes fyra barn i rask takt.

Fig 4.
Wartburg

1225 kom de första franciskanermunkarna till Eisenach som låg i nära anslutning till Wartburg. Franciskanerna kom att påverka och inspirera Elisabeth på ett avgörande sätt. Franciskanerna var en av de s.k. tiggarrordnarna och kallades "de ödmjuka bröderna" lat. *fratres minores* och deras budskap gick ut på att man skall ge all sin egendom till de fattiga, att man skall leva av sina händers arbete eller - i nödfall - av allmosor. Inspirerad av Franciskanerna började Elisabeth hjälpa

de nödlidande och hon besökte de delar av Eisenach där de fattigaste människorna bodde. Hennes man, Ludwig, stödde henne i detta, men man överdriver inte om man säger att Ludwigs familj betraktade hennes aktiviteter med den största skepsis och fientlighet.

Legenderna om henne berättar hur hon hela tiden förblev obekymrad och satte sig över alla förebråelser och allt förtal som omgivningen riktade mot henne.

Nu började det inträffa under. Elisabeth hade gjort det oerhörda att låta lägga en stackars spetälsk kvinna i sin egen säng för att

Fig 5. Elisabeth vårdar en sjuk

ge henne vård. Det hela upptäcktes, men Ludwigs oförstående familj kunde inte hindra Elisabeth hur de än försökte eftersom det i sängen bara syntes en bild av den korsfäste Jesus.

När hon nödåret 1226 lät dela ut all spannmål i förråden och tog pengar ur statskassan till hjälp åt de behövande, blev hovet och familjen mycket kritiska mot henne, men Då täcktes plötsligt golvet i salen med brödsäd och alla förråd på Wartburg fylldes också med brödsäd.

När Kejsar Fredrik II skulle komma på officiellt besök och Elisabeth inte kunde hitta sina festkläder i klädkistan, kom en ängel och klädde henne i högtidsskrud så att hon såg furstligare än någon annan i salen.

”Rosenundret”, som är Elisabeths mest berömda, finns märkligt nog inte beskrivet varken i levnadsbeskrivningarna eller i legendsamlingen:

Fig 6. Rosenundret

Ludwig hade av sin omgivning hetsats upp mot det slöseri med statens egendom som man påstod att Elisabeth ägnade sig åt. Han skyndade ikapp sin hustru, som just gick ut ur slottet med en övertäckt korg med bröd på armen. ”Vad har du där?” frågade han och ryckte av duken som täckte korgen, men där fanns bara rosor.

Ludwig anslöt sig efter en tid till Tyska Orden och deltog i det femte korståget, men han blev sjuk under en epidemi och dog 1227 i Brindisi. Elisabeth sörjde honom djupt: och sade "Med honom dog världen". Efter Ludwigs död blev Elisabeth och hennes fyra barn fördrivna från Wartburg av Elisabeths svåger Heinrich Raspe med motiveringen att hon hade förslösat statens medel på allmosor.

Thüringen var på 400 och 500-talet e. Kr. ett germanskt stamrike. På 700-talet blev Thüringen kristnat och 1130 ett lantgrevskap i det tysk-romerska kejsardömet. Henrik Raspe blev den siste medlemmen av den gamla lantgrevesläkten.

I Eisenach fick hon inte tag på någon bostad och det sägs att hon en tid fick bo i en svinstia. Hos sin morbror, biskopen av Bamberg, fick hon och barnen till slut en fristad. Morbrodern ville att hon skulle gifta om sig, men Elisabeth avböjde till och med kejsar Fredriks frieri.

Korsfarare, som kom hem, hade med sig Ludwigs ring och hans kvarlevor till Elisabeth och efter det att Ludwig begravts med all nödvändig pompa och ståt, blev lantgrevefamiljen efter påtryckningar av påven Gregorius IX tvingad att betala ut hennes arvslott som änka efter lantgreve Ludwig. Det berättas i samband med detta att Gregorius IX på Franciskus' av Assisi direkta önskan lyfte manteln från Franciskus' axlar och skickade den till Elisabeth.

Elisabeth flyttade 1229 till Marburg i Hessen, där hennes själasörjare och biktfader, Konrad från Marburg, bodde. Konrad var hård och sträng och han utsatte Elisabeth för allehanda botgörningar och lär ha slagit henne med gissel för minsta lilla "fel". Det bör nämnas att Konrad 1227 fick påvens uppdrag att leda inkquisitionens kättarförföljelser i Tyskland. Han gick in för sitt uppdrag med sådan hänsynslöshet och fanatism att han 1233 blev ihjälslagen utanför Marburg av några adelsmän som fått nog av honom.

Elisabeth hade under tiden bestämt sig för att hon ville vara fattig och började gå från dörr till dörr och tigga och hon ville offentligt avsäga sig hela sin laglott/förmögenhet. Konrad lyckades dock hindra henne och räddade därmed förmögenheten.

I stället inrättade hon 1229 ett sjukhus i Marburg uppkallat efter Franciskus av Assisi och hon arbetade själv där till sin död. Hon lämnade nu också bort sina barn och inträdde i den hospitaliter-

gemenskap som Konrad var ledare för. Hon dog 24 år gammal utbränd och utmattad av sitt hårda arbete med omvårdnad och omtanke om andra. Hon begravdes i Franciskussjukhuset.

Bara fyra år efter sin död blev Elisabeth år 1235 helgonförklarad av påven Gregorius den IX.

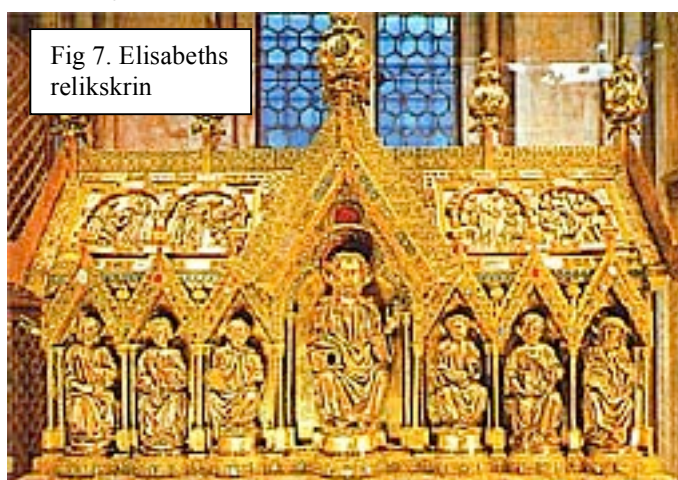

Fig 7. Elisabeths reliksskrin

1236 togs hennes ben upp och skrinlades i närvaro av kejsaren själv, Fredrik II.

Lantgreven, och ivrige protestanten Phillip av Hessen lät 1539 ta bort hennes

Fig 8. Filip av Hessen

ben ur skrinet i Elisabethkyrkan i Marburg, för att stoppa den Elisabethdyrkan som hade uppstått, men åtgärden var så att säga verkningslös eftersom hennes skalle redan tidigare hade förts till Elisabethklostret i Wien. Filip, som fått tillnamnet den ädelmodige, anslöt sig tidigt till reformationen, som han införde i sitt land 1526. Han är känd för att han försökte åstadkomma samförstånd med de schweiziska reformerta i kampen mot katolicismen, men också för att han 1540 – med medgivande av Martin Luther och Filip Melanchton – ingick dubbeläktenskap, något som naturligtvis väckte stor förargelse i hela Tyskland. Filip grundlade 1527 i Marburg Tysklands första protestantiska universitet och där hölls 1529 de religionssamtal om nattvardsläran som ledde till den evangeliska kristenhetens splittring i lutheraner och reformerta. Den reformerta tanken är den "andliga" närvaron, den lutheranska är den "fysiska" närvaron.

Den heliga Elisabeth firas den 19 november i hela den katolska världen.

Fig 9. Elisabeth

Hon avbildas som ung kvinna med en furstinnas kläder, med en korg full med rosor eller bröd. Hon delar ut allmosor, vårdar sjuka och tvättar deras fötter. Hon är skyddshelgon för alla änkor och föräldralösa, alla nödlidande och oskyldiga förföljda samt för en helt annan kategori: alla bagare.